

Szociális piacgazdaságról és gazdasági függetlenségről

Nekrológ Csengey Dénesért

Felvezetés gyanánt

Csengey Dénes 25 évvel ezelőtt, 1989 karácsonyának előestéjén született „Szegényen, szabadon, szeretetben” című írásából: Jövőre elosztjuk Magyarországot. Ebben csendes kérlelhetetlenséggel egyetértünk. Ez a haza a miénk. Szegénységben, szabadságban. Szeretetben? Nem árt, ha az osztozkodásig magunk között marasztaljuk az angyalt. Kisegíthet minket jó tanáccsal egy-egy szenvedélyes pillanatban. Sok lesz a teríték. Igen hoszszadalmaskodunk, igen átfűtöttek lesznek az imák. És nagyon kevés lesz, amin végül megosztozunk. Senki követelése nem fognak teljesülni. Látjuk előre, hogy senki nem fog igazán jóllakni. De azért nem fogunk rárohanni Magyarországra. Nem fogjuk szétmárcangolni. Ugye?

25 évvel később, karácsony idején írom. Mások osztották el az országot. A nemzeti vagyon eladásának módjában soha nem volt egyetértés. A haza csak lelkiekben lett a miénk. Vagyon szempontjából elúszott. Hát szegénységbe, kiszolgáltatottságba kerültünk. A szabadságot csak két évtizeddel később ízlelgetjük.

Lássuk be tehát, kevés, ami a magyaroké lehetett. Mintha az angyal sem figyelt volna ránk eléggé. Sok volt a terítéken, kevés maradt az asztalon. Követeléseink végképp nem teljesültek. Nem hagyták. Vagyonunkat, lelkünket szétmárcangolták. De minimum, jócskán kényük-kedvük szerint kurtították. De most mi kurtítjuk az ellenünk szövetkezőket. Visszaszerzünk.

Gazdaságtörténeti visszatekintés

A rendszerváltás időszakát meghatározó gazdaságpolitika az 1970-es évek elején kezdődött. Ekkorra kimerültek a szocialista tervgazdasági rendszer belső erőforrás-tartalékai. A kommunista rendszer hatalma megtartása érdekében az

LENTNER CSABA közgazdász, egyetemi tanár, Nemzeti Közszerológiai Egyetem.

1 *Szegényen, szabadon, szeretetben*. Válogatás Csengey Dénes írásából. Budapest, 2003, Heti Válasz Kiadó.

életszínvonal mesterséges fenntartása mellett tette le a voksát. Nem lett volna baj az életszínvonal fenntartásával, ha az valódi hatékonyságot eredményező reformokkal, a rendszert megújító gazdaságfilozófiával történik. Volt is rá kísérlet, hogy így történjen. 1968. Az Új Gazdasági Mechanizmus. Piaci elemekkel átszőtt tervgazdasági rendszer. Kína ezt alkalmazva lett gazdasági világ hatalom. Nálunk ez a reform elvetélt. A Nagy Imre-féle irányvonal rejtett, utolsó szellemi muníciója is elbukott. Az 1956-os nyílt forradalom után a rejtett, gazdasági forradalom sem végződött sikerrel. Helyette a kommunista vezetés a Világbank és az IMF hiteleivel próbálkozott lendületet vinni a termelésbe és az életszínvonalba. De a hitelező sajátossága, hogy az adott kölcsönei fejében elvár egy általa óhajtott gazdálkodási politikát is. Elvárja a hitelek kamatainak folyamatos törlesztését. A meghitelezett igazán eredményes, esetleg a hitel szükségességét később elvető működését azonban nem óhajtja. Kamatai, befolyása veszhetne. Sőt a hitelek fennállásával, de még inkább a növekedésével növekszik a befolyása a hitelezett működésére. A Nemzetközi Valutaalap és a Világbank találásában ez a hitelezett országra nézve a neoliberális gazdaságpolitika alkalmazásának megkövetelése. Fokozatosan. Lépésről lépésre. Ezzel kezdődik a magyar rendszerváltozás. A rendszerváltozásra ráhangolás. Az állam ellenőrző és szabályozó szerepének fokozatos leépítése, a hazai piac és termelő szektor védelmének (védővámok, nemzeti költségvetési támogatások) leépíttetése. Az állami vagyon eladásának (privatizáció) megkövetelése.² Mindezek egyre erősebb és erősebb súlykolása a fejekbe. Gazdasági gyakorlatba áttéve a szellemi muníciót, oda lesz a nemzetgazdaság függetlensége. Általa a nemzet boldogulásának esélye.

20 milliárd dolláros külső államadóssága volt az országnak, amikor Csegey Dénes a hivatkozott gondolatait papírra vetette. És egy alacsony hatékonyságú ipari szektora. A világpiacon olcsóbb olajra és Donyeck medencei szénre, vasérc-re alapozva. És egy működő, viszonylagosan akár versenyképesnek is nevezhető mezőgazdasági vertikuma. Kiváló termőhelyi adottságok bázisán mezőgazdasági nagyüzemek, a háztájival kooperálva és rájuk épülve egy jól szervezett élelmiszeripar és kereskedelem. És ezzel „egyekötve” 10 millió, egyre erősebben csökkenő életszínvonalon tengődő, de egyidejűleg egyre dühödtebben „fogyasztói paradicsom”-váró magyar, akit a „nyugat” marketingkampánya már évtizedeken át győzködött a neoliberális szabadpiaci rendszer és a nyitott társadalom (open society), illetve a demokratizálódás előnyeiről és a hozzájuk társított bőséges fogyasztás lehetőségének illuzórikus képével. Reális esélye nem volt hát a Csegey Dénes-i nyugodt, körültekintő nemzet, ország, gazdaság újjászervező mozgalomnak. Főleg annak, hogy mi saját magunk, saját belső érdekeink szerint döntsünk. Saját szerves utunkat járva alakítsuk vagyoni és állampénzügyi viszonyainkat. Oda lett hát a gazdaságpolitikai függetlenség. Pontosabban a szovjetrendszer után sem tudtuk a gazdaságunk önálló irányításának jogát megszerezni.

2 Az állam rossz tulajdonos – közérthető fogalmazásban.

A társadalom gyors változásokat akart. Két évtizede már erre volt hangolva. Európához, a Nyugathoz tartozással együtt járt a nemzeti vagyon eladása, a hazai termelő szektor és belső piacaink átengedése nyugati versenytársainknak. A privatizáció átmenet nélküli, gyors, így a teljes vagyon nemzeti hatókörből kikerülő módszerének következményeivel kevesen számoltunk. Igaz, kaptuk, amit kértünk, de ezért előre oda kellett adni mindent.

Négy évtized tervgazdasági rendszer után a legkedvezőtlenebb jött. Neoliberális piacgazdaság. Az 1980-as évek végén a nyugat-európai országok (az Egyesült Államok után) már alapvetően a neoliberális módit alkalmazták, de tegyük hozzá, több száz éves, folyamatos piacrendszer-fejlődés után. Sőt hangsúlyozzuk erősen, Ludwig Erhard, Konrad Adenauer szociális piacgazdasága és De Gaulle etatista francia állammodellben erősödött rendszere után. A tervgazdaságot követően Közép-Európának nem a nyers, neoliberális piacgazdaság irányába kellett volna araszolgatni, hanem a „közbülső stádiumba”, a szociális piacgazdaság felé. Ám Magyarországon minden más posztszovjet térségbeli országot megelőzve jött a neoliberális, vele együtt járóan a külföldi érdekeket előtérbe helyező piacgazdaság. Csengey Dénesek, Csoóri Sándorok, Pozsgay Imrék és szellemi köreik ellenében.

Romantikusbáj rombolás

„Európába, de mindahányan!” Magyarország az elnyomás alól szabadulva a kényszer-szövetségek helyett a szabadságot és jólétet szimbolizáló nyugati integrációban remélte megtalálni nemzetstratégiai célját. Igaz, nehéz volt a szovjetrendszer. Elnyomó. Ezért a bármi áron való szabadulás nemzetstratégiai prioritás. Európába, de mindahányan?

Az európai horizontot tekintve kelet-közép-európai, fejlettségünket értékelve feltörekvő, vagyis nem fejlett, hanem fejlődni óhajtó országnak minősültünk, és minősülünk máig. Eszmetörténeti alapokkal³ igazolható, hogy a feltörekvő ország, ha a felzárkózási pontként kezelt fejlett ország gazdaságpolitikáját alkalmazza, soha nem zárkózik fel. A XIX. század elejétől egységesülő, német életteret alkotó államok sem zárkózhattak volna fel Anglia szintjére, ha a gazdasági erőfölényben levő angol szabadkereskedelmi rendszert alkalmazták. A német Friedrich List tehát az állami ipartámogatás, a védővámrendszer mellett érvelt. Ha ezt nem teszi, ha nem a protekcionista szemléletét alkalmazzák, a német térséget továbbra is ellepték volna az olcsóbb angol ipari termékek, és a német államok soha nem indulhattak volna el a gazdasági, majd ennek bázisán a társadalmi fejlődés útján. Ezért kellett „hazai”, német ipart és önálló kereskedelmet teremteni.

3 Lentner Csaba (2013): *Közpénzügyek és államháztartástan*. II. fejezet. Bp., 2013, Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyvkiadó.

Magyarország a politikai rendszerváltás előtt már közel két évtizeden át „lelkekben hangolta magát” a szabadkereskedelmi rendszerre. Arra az észak-amerikai szabadkereskedelmi rendszerre, amelyet Washingtoni Konszenzusnak hívunk, és az 1990-es évek elejétől Európa nyugati felében megfogalmazódó Koppenhágai Kritériumrendszerben, majd a Maastrichti Konvergencia Követelményekben ölt testet. E két kritériumhoz próbálják tartani magukat a nyugat-európai magországok, és ezt követelik meg a csatlakozni szándékozó kelet-közép-európaiaktól is. A Koppenhágai Kritériumok a neoliberais piacgazdaság és társadalompolitika követendő fogalomköre. Piaci intézményrendszer kialakítása, nemzeti támogatások nélküli – tehát a gazdaságbefolyásolásból az államot kiiktató – gazdaságpolitika megteremtése, a média (belföldi) politika mentesítése, a kisebbségek, másként gondolkodók, más életrendet vallók jogainak a védelme. Néha a többséggel szembeni jogérvényesítése. A maastrichti mutatók az állami pénzügyek „fegyelmét” szabályozzák. Nem lehet(ne) 3 százaléknál több a költségvetési hiány/GDP érték, 60 százaléknál nem lehet(ne) több az államadósság mértéke, alacsony inflációs környezet és kamatpolitika a kívánalom. Magyarország 2004-ben, európai uniós tagfelvétele időpontjában, egyetlen kritériumnak sem felelt meg. A sors – na és a neoliberais elvektől 2010 óta elütő, nyugat által folyamatosan támadott magyar modell – pikantériája, hogy azóta viszont megfelelünk, szinte már mindegyiknek.⁴

Tény, hogy az Európai Unió tagság szűken vett pénzügyi egyenlege pozitív. Teljes jogú tagságunk óta több pénzt kaptunk az EU-tól, mint amennyit oda befizettünk. Igaz, megfizettük az árát. Nemzeti iparunkat, mezőgazdaságunkat az európai uniós csatlakozás reményében feladtuk. A nyugat 10 milliós magyar belső piacot kapott. És még egyszer 10 milliós piacot, amelyet egykor a magyar termelő szektor termékei töltöttek fel.⁵ Vagyis, és értelemszerűen, külföldi exportpiacaink is a Magyarországra betelepülő multinacionális cégekhez, a magyar termelő szektort szerzőkhöz kerültek. Nem kell tehát hálálkodnunk. Nem tartozunk a Nyugatnak. Időközben társadalmi viszonyaink demokratizálódtak. Értékeink, társadalmi viszonyaink nyugatias szemléletűek. Igaz az is, az Európai Unió mára az alkonyát éli. Ráadásul 2004 és 2012 között az Európai Uniótól kapott forrásokat nagyon kedvezőtlen módon használtuk fel. Az egy főre jutó GDP Magyarországon az EU-csatlakozást követő időszakban 4 százalékkal emelkedett. Lengyelországban, Romániában 16 százalékkal. Haladtunk a fejlett Nyugat felé, meg nem is. Közben a „Nyugat” is más lett.

4 Három százalék alatti a költségvetési hiány, nulla százalék közelében az infláció, és az MNB következetes alapkamat-politikájának köszönhetően jók a magyar kamatmutatók is. Egyedül az államadósság-csökkentés „nehézkés” a térség geopolitikai kockázatonövekedése miatt (orosz-ukrán háború, szír polgárháború), hiszen a dollárban, euróban felvett államadósság a Ft árfolyam „himbálódzása” következtében kedvezőtlen képet mutat. Nem csökken olyan mértékben az államadósság, mint szeretnénk. Igaz, nem is emelkedik.

5 Félreértés ne essék! A tervgazdasági rendszer az 1970-es évektől fenntarthatatlan. Nyugati hitelekkel működik. De a belső piac ellátása, főleg élelmiszerekből és egy jelentős kiszállítás, külpiaci rész azért így is biztosítva volt.

Európai Unió „természetrája”

Fukuyama, a nemzetközi politikai közgazdaságtan világhírű professzora *A történelem vége*⁶ című munkájában írja, hogy a kommunista rezsimek összeomlását követően a történelmi haladás mint ideológiák közötti harc véget ért, és a hidegháborús időszak után a liberális demokráciák uralma következik.⁷ Az *Államépítés*⁸ című könyvében abbéli véleményének ad hangot, hogy „több mint egy generáción keresztül a világpolitika tendenciózan az államiság meggyengítésére törekedett. Ez az irányvonal egyrészt normatív, másrészt gazdasági okokkal magyarázható. A XX. században több állam rendelkezett túl nagy befolyással: elnyomták a lakosságot, és megtámadták a szomszédaikat. Azok az államok pedig, amelyek nem diktatúrák voltak, túlzott állami hatáskörük következményeképpen gátolták a gazdasági fejlődést, illetve különféle működési zavarokat és elégtelenségeket halmoztak fel. Ennek megfelelően a trend az állami szektor méretének lefaragása és az alkalmatlan piaci, valamint civil társadalmi funkciók felé fordulás lett. Eközben a világgazdaság bővülése az információ, a tőke és kisebb mértékben a munka szabad áramlásán keresztül bomlasztani kezdte a szuverén nemzetállamok önállóságát.”

A Fukuyama és Huntington által leírt hatalmi, gazdasági és politikai örvényben⁹ formálódik – a tervgazdaság romjain – a magyar piacgazdaság importált gazdaságpolitikával és ehhez igazodó állami pénzügyekkel, teóriával az 1980-as évek második felétől a neoliberális termelési mód irányába, technikailag pedig az európai uniós csatlakozáshoz elengedhetetlen koppenhágai és maastrichti kritériumok szerint, gazdasági függetlenségét minimális szintre „koptatva”. „Megtörtént az állami törvényhozók hatalomfosztása. A törvényhozó hatalom-

6 Fukuyama, Francis: *A történelem vége*. Bp., 1994, Európa Kiadó.

7 A teljesség igényével erre érkezik válaszként Huntington *Foreign Affairs* szakfolyóiratban közzétett cikke a civilizációk összecsapásáról. Huntington szerint a hidegháború végeztével az államok nem politikai ideológiák alapján fognak szembenézni egymással, hanem kulturális alapon, amelyben a nyugati civilizáció (liberális demokrácia) csak egy lesz a sok közül. Huntington, P. Samuel: *Clash of Civilizations*. In *Foreign Affairs*, Vol. 72 No 3 Summer, 1993, 22–49.

8 Fukuyama, Francis: *Államépítés. Kormányzás és világrend a 21. században*. Bp., 2005, Századvég Kiadó, 153.

9 Az örvény kifejezést vegyük szó szerint. A Rába-környékén népi tapasztalás (mármint a túlélők részéről), hogy az, aki örvénybe keveredik, jobb, ha nem rúgkapál, mert így van esélye, hogy a centrifugális erő révén a fuldoklót az örvény kidobja. Ha ellenkezőjét teszi, bizony lehúzza, megfullad a bajba jutott. A tervgazdaság országai – még a rendszerváltásaik előtt – örvénybe kerültek. Aztán igazodtak, odatapadtak a neoliberális termelési módhoz. Mondhatjuk, nem rúgkapáltak. De nem is fulladtak meg. Ha nem is a legoptimálisabban, de működnek a nemzetgazdaságok. Béke van a térségben. A demokratikus intézményrendszerük fejlődik. Integrálódtak, de fel nem zárkóztak egy olyan világgazdasági rendhez, amely az 1970-es évektől a fejlett világban regnált. Nem is volt más választásuk. Ha a Nyugathoz akartak tartozni, akkor az előnyök mellett az előnytelen dolgokat is át kellett venniük, be kellett építsék azokat a közpénzügyeikbe.

nak már nincs meg az a sajátos követelményrendszere, amelyet érvényesíteni tud, mert a jog más attitűdöket kap. A jog mellett megjelennek a szupranacionális szervezetek, és ezek a pénzügyi világot, a szuverenitás alapját képező költségvetési világot teljesen átírják” – írja Máthé Gábor¹⁰ professzor. Majd egy másik írásában¹¹ „hozzáteszi”: az EU a nemzetközi jog szintjén szerveződött. A nemzetközi jog a szuverének által akarat-elhatározásukban megnyilvánult jogosultság. Igen ám, de ennek az EU-nak nincs saját hatásköre, hiszen a nemzetállamok hatáskörét aposztrofálja. Kompetenz ohne Kompetenz problematika hatáskör nélkül, hiszen nem tud hatáskört alakítani. És mégis úgy viselkedik, mintha szövetségi állam volna.

Tehát a nemzeti függetlenség alapkérdése a költségvetési politika, vagyis elsősorban a nemzeti igényekhez igazodó költségvetés készítése, az ahhoz való jog alapvető csorbát szenved. „A WTO jogalkotása a maastrichti kritériumok, valamint a konvergencia kritériumok alapján előírja a költségvetési mérleghiányok plafonszámokhoz kötését. A WTO-hitelkombinációkat olyan feltételekkel folyósítják, hogy az állami szektor visszaszorul, és külön prioritást kap a magánszektor. Nincs köszönő viszony a hitel és az államháztartás között.”¹² Tehát a magyar állampénzügyi mechanizmusok trónfosztása az EU-integráció¹³ során következik be. A trónvisszaszerzés, az állami pénzügyek kútfője, vagyis a költségvetési jog vindikálása, a gazdasági függetlenség kifejezése, az önállósodás irányába elmozduló költségvetési törvény és ennek elválaszthatatlan része, az adószabályok, nemzeti érdekek alá visszarendelése 2010 nyarától történik meg. Az EU felett magjából érkező nemzetközi vállalatok és bankok ellenében, de

10 Máthé Gábor: Üzenetek a múltból a mai közigazgatásnak. In *MKKSZ Akadémia*, 2010, 89.

11 Máthé Gábor: *Jogállam, felelősség. Jogi beszélgetések*. Kaposvár, 2013, 28.

12 Uő. Máthé professzor (2010. 89) mondatai sorrendjét önkényesen, de a tartalmukat nem sértve változtattam.

13 Tehát nem az EU-integráció ellenében írta Máthé Gábor, illetve jómagam, egymástól függetlenül, térben és időben elválasztva ezen – egyébként összefüggő – gondolatokat, hanem azt hangsúlyozva, hogy megváltozott a jogállami értékvilág, az állami pénzügyek keretbe helyeződtek. Nem az a fő probléma, hogy a költségvetési hiányt 3% alatt kell vagy tanácsos tartani, hanem az, hogy a belső piacok, belső termelők állami pénzügypolitikával alig védhetők, le kell építeni a védővámokat, kedvezményes hiteleket, állami támogatásokat, miközben a belső piacunkra be kell engedni a felett térségekből ide kívánczó felett tőkét, munkaerőt, jobb minőségű, illetve (dömpingáras) olcsóbb árut és szolgáltatást. Szabadon, jóformán adómentesen. A hazai termelés pedig elsorvad. Rövid távon jó az olcsóbb, jobb minőségű nyugati termék, mint a hazai, de ez a mindent importáló pénzügypolitika az államháztartási oldalon az eufóriát követően krónikus többletkiadásokkal jár. Hazai munkahelyek szűnnek meg, pauperizálódik a lakosság, állandósulnak, sőt emelkednek a szociális kiadások. Ezekkel a feltételekkel, „költségvetési bevétel apasztott és közkiadás növesztett” állapotban, azonban nem tartható a hiány 3% alatt, az eladósodás pedig fokozódik. Vásárlóerő paritáson a magyar egy főre jutó GDP 1991-ben 7380 USD volt, 2011-ben 21 403 USD, vagyis 20 év alatt a háromszorosa. Az államháztartás adósságállománya pedig 20 milliárd-ról 130 milliárdra USD-ra emelkedett, vagyis a hat és félszeresére, és 40 milliárd USD lakossági hitelállomány is „kialakult”.

a nemzeti konszolidáció érdekében a közteherviselés rájuk is vonatkozik. Az állami beavatkozás jogának kimondása több mint két évtizeddel¹⁴ a saját öngondoskodásra való képesség elvesztése után történik meg.¹⁵

A nem EU-szabály követő „nemzeti” közpénzügy vagy bármely más szakpolitikai intézkedés az Európai Unió szankcióit váltja ki, a túlzottdeficit-eljárás alá vonástól kezdve a normatív támogatások zárolásáig. Az alapító szerződések eredetileg nem tartalmazták a pénzügyi szankció kiszabásának lehetőségét, ha egy tagállam megsérti az uniós jogot. Mivel a tagállamok sorozatosan nem tettek eleget az Európai Unió Bírósága kötelezettségszegési eljárásából eredő ítéletek végrehajtásának, ezért a Maastrichti Szerződés pénzügyi szankciók kiszabását tette lehetővé. Ennek kiszabását az Európai Unió Bizottsága kezdeményezheti, ha egy tagállam nem harmonizálja jogrendszerét az uniós joggal, miután az Európai Unió Bírósága megállapította a kötelezettségszegést. Sőt az Európai Unió Bírósága – fokozva e szankciók elrettentő jellegét – megállapította, hogy egy tagállammal szemben egyszerre kiszabható az átalányösszeg és a kényszerítő bírság.

Az állami közpénzügyek területén (is) tény tehát, hogy „az EU tagállamok korlátozott szuverenitással rendelkeznek azáltal, hogy szuverenitásuk egy részét átengedték a magát viselkedésében szövetségi államnak minősítő Európai Uniónak”.¹⁶ Ettől még lehetne harmonikus rend, amely a teljes körben szintetizált európai érdekviszonyok felismerésével és a nemzeti érdekek valós képviselésével valósulhatna meg. A neoliberális termelési mód és a „vele járó” nyitott társadalom, továbbá a kiüresített állam és a közigazgatása bázisán álló Európai Unió és közössége azonban tartós rendszerválságát éli. Ilyen Európát akartunk mindahányan?

Magyar érdekek szerint

2010-re nyilvánvalóvá vált, hogy a tőke és pénzműveletek szabadságára, a kereskedelem liberalizálására és az állam szerepének kiiktatására összpontosító neoliberális gazdasági rendszer Magyarországon fenntarthatatlan. 2002 és 2010 között GDP-arányosan több mint harminc százalékkal nőtt az államadósság. Felszínes piacgazdasági reformokkal, de legfőképpen a közteherviselés kikerülésével az ország gazdasági csődbe süllyedt. A nemzetközi vállalatok és ban-

14 A két évtized azonban négy évtized, mert az 1970-es évektől, az eladósodás kezdetétől számíthatjuk azt az időszakot, amikor a magyar állam végképp nem tud megállni a saját lábán, IMF, WB hitelekkel tartja fenn önmagát és a társadalmat.

15 Álláspontom szerint Magyarország már az EU-előcsatlakozás időszakában feladta gazdasági függetlenségét. E folyamatot nevezem csendes csatlakozási folyamatnak. Még nem voltunk az EU jogi értelemben vett tagja, de intézményrendszerünk, monetáris és fiskális politikánk teljes egészében az EU kénye-kedve szerinti volt már.

16 Máthé Gábor: *Jogállam, felelősség. Jogi beszélgetések*. Kaposvár, 2013, 26–32.

kok adták a GDP előállításának zömét, ám anyagi erejükhöz mért adóztatásuk elmaradt, sőt a letelepedésükhöz állami támogatást kaptak. Mindeközben a hazai tulajdonban levő vállalkozásokra és a lakosságra összpontosult az államháztartás fenntartása. A belső rezidensekre vonatkozó folyamatos megszorító intézkedések, míg a külső rezidensekre vonatkozó széles körű fiskális kedvezmények ellentmondásossága a változtatás igényét elemi erővel vetette fel. Egy közel negyed évszázados, hivatalos rangra emelt neoliberális gazdaságpolitika Magyarországon ezzel a végéhez közeledett. A rendszerváltás addigi szakasza a rendszerváltás rendszerváltságával végződött.

Az angolszász piacokról kiindult válság következtében világszerte felerősödik az állam szabályozó és ellenőrző szerepe. Magyarországon különösen. A változtatások erejét és intenzitását az a körülmény vetette fel, hogy a neoliberális gazdaságpolitika gyökerei – a posztszovjet térségben – Magyarországon hatoltak a legmélyebbre. Egy gyökeret alig eresztő fát, növényt könnyebb kiemelni a földből, mint egy a talajba ezer és erős szállal kötődőt. Hát ezért a magyar hiperaktivitás. A szabadulás égető kényszere a neoliberális verdiktől.

A közpénzügyi rendszer átformálása esélyt adott a családok és a hazai vállalkozások megerősödéséhez. A közpénzügyek legfontosabbikja a költségvetés alakításának önálló, nemzeti joga. Vagyis úgy megalkotni az ország költségvetését, hogy annak hatására erősödjenek a családok, vállalkozások. Úgy megalkotni, hogy jusson elegendő pénz a családok és a hazai vállalkozások támogatására. Olyan adórendszert alkalmazni, mely igazodik az adót fizetők adóerőképességéhez. Tehát az adórendszer legyen méltányos, betartható és betartatható. A nemzetközi vállalatok és bankok megadóztatásával a magyar költségvetés mozgástere ezer milliárddal bővült. A személyi jövedelemadó csökkentés hatására pedig 800 milliárd forinttal több marad a családoknál. A szociális juttatások, a munkaalapú kedvezmények kiterjesztésével, a hazai vállalkozások méretéhez igazított társasági nyereségadó kedvezménnyel, a rezsicsökkentéssel újabb kétezer milliárd maradt a magyar jövedelemtulajdonosoknál. A 2013 márciusa óta új vezetés alatt álló Magyar Nemzeti Bank kamatcsökkentő politikája következtében kétszáz milliárddal olcsóbb a magyar állam finanszírozása. Elinult a növekedési hitelprogram 3250 milliárd forinttal. A vállalkozások, mezőgazdasági termelők beruházási hitelhez jutnak. Lecserélhették a magas kockázatú devizahiteleiket. Az MNB és a kormány kooperációjában a devizahiteles családok kimentése folyamatos. Volt előtörlesztés, árfolyamgát, eszközkezelő. Lett fair bank törvény és banki elszámoltatás. 2014 első félévében kivezették a megmaradt deviza elszámolású hiteleket.

Csengey Dénesi jövőkép

A népi-nemzeti eszmekör erős belső gazdaságban gondolkodott. És a nemzeti gazdaságpolitika függetlenségében. Szociális piacgazdaságban. Olyan Konrad

Adenauer-iben.¹⁷ Ez az erős nemzetgazdaság és társadalom „ment” volna az Európai Unióba. Oda egyenrangú tagnak. És nem előre megfizetve a csatlakozás árát. Mert ami történt, azzal, ahogy integrálódtunk a fejlett Nyugatba, lettünk annak része, azzal exponenciálisan csökkent a felzárkózásunk esélye. Integrálódtunk tehát, de fel nem zárkoztunk. Minek hát a járhatatlan úton tovább járni?

Csengey Dénes valami hasonlóra gondolhatott, mint ami 2010 óta történik. Ugyan sok még a tennivaló. Az eredményeink még bőven javíthatók. De működik a nemzetgazdaság. Önálló a gazdaságpolitika. Stabilak a közpénzügyeink. Növekszik a GDP. Az Európai Unióban a legnagyobb mértékben. És ehhez adódik, hogy számottevő a családok jövedelemgyarapodása. Végül is, mint Veres Péter írta 1948-ban, nem a nép van a gazdaságért, hanem a gazdaság van a népért. Ezért az elkótyavetyélt nemzeti tulajdon nemzeti hatáskörbe vétele. Ezért az energiaszektor, a bankágazat újrapozicionálása. Ezért kell, hogy fizesse adót a multik, hogy több jusson a köznek. Ezért kell néha az EU ellenébe mennünk, hogy nemzeti érdekeinket erősebben érvényesíthessük. Végül is így jutunk el Európába, de mindahányan.

17 A Lakitelki alapítók szociálisan piaczgazdaságban gondolkodtak. Miközben a multinacionális érdekek uralta USA addigra jószerint már maga alá gyűrte Európa nyugati felét. A neoliborális eszmekörének exportjával addigra kétségtelenül. Aztán Európa keleti felét, különösen Magyarországot, már egy közös, jól összehangolt „huszárróhammal” bevehették. Felelőtlenül adták a hiteleket a kommunista rendszernek, tudva azt, hogy úgysem tudja visszafizetni. Aztán a nyugati szintre való felzárkózás ígéretével, technikailag az intézményi és mechanizmus integráción keresztül, privatizáltattak, piacokat szereztek, államot, nemzetet legyengítettek. A hitelek fejében a befolyásuk ehhez megteremtődött. Ennek fel nem ismerése, megvalósulása nem az eredeti, echte Lakitelki kör hibája, hanem az oda, közéjük, vagy később a kormányzásba beszivárgó „szakértelmiség”. A nemzetnek előnytelen privatizációt, bankpolitikát „becsempésző”, a mezőgazdaságot tönkretévő neoliberalis gazdaságpolitika hazai „szakembereié”. Félrecsúszott hát a rendszerváltozás. A szovjetrendszerből függetlenedés nyugati függőségbe „vedlett át”. Ezt érezhette Dénes 1991-ben.